

ובמה מוצא חן בעיני המבטא הישן של אבותינו?
המבטא הזה מוצא חן בעיני מפני שהוא מציין בקצור
נמרץ: את המציאות מצד אחד, ואת החוץ מצד אחר.
"עולם השקר" ו"עולם האמת" — הרי לפניך כמו שלם של
העולם כמו שהוא ושל העולם כמו שהיה צריך להיות, כמו
שהוא נגלה לנו ברגעיקסם נפלאים, ברגעי מנוחה שבין סערה
לסערה ובין צרה לצרה, ברגעי האור המיוחדים, ברגע ההשתקעות
בנצח, ברגע הדומיה, הצפיה, כאשר יבוא ה"ברק המבריק",
כאשר תחלף ותעבור סערת העולם וד' יגלה מן הסערה...

ובמדה שאותם הרגעים הנפלאים נעשים יותר ויותר תכופים,
במדה זו מבין אתה בהבנה יותר ברורה את העולם המציאותי,
רואה אתה יותר ויותר "חיוו דהאי עלמא".
ומעות גדולה וגוראה ביד כל אלה, החושבים שההשתקעות
בעולמות אחרים מפריעה בעד ההסתכלות הישרה במציאות
הנלית.

המעות הזאת המושרשת גם בלבות האנשים היותר עשירים
בדעת, היותר חפשים והיותר נשגבים, המעות הזאת שכל-כך
מושרשת היא בלב כלנו, עד שנחשבת לאמת נמורה ומוחלטת
שאיראפשר לחלוק עליה כלל, וכלל, המעות הזאת שקשה להראות
במולה עליפי מופתי החנין והמחקר הרגיל, מפני שאהוזה וסבוכה
היא באלפי מעוות, שהחיים המציאותיים משפיעים עלינו בכל
רגע ורגע, המעות הזאת מוסרת מלבנו בשעה שאנו מתבוננים
בשום לב ליצירות הגדולות של האנושות.

אינני מדבר על גלוי הנבואה, אעפ"י שמחס אפשר היה
ללמוד הרבה והרבה בענין זה: אינני מדבר על אלה, מפני
שהם קדושים ונשגבים יותר מדאי וקשה מאד לקחתם למשל
ולמופת...

ואולם נרד נא מדרגות הרבה, נסתכל בחוויות השירה
שמדור דור, נסתכל נא בעין בחירה אל כל אלה, הקנים, וה"חווים"
וה"רואים", וה"קדושים", וה"מיסטיקים", וה"ורודינים", שבחוויות
הומירוס, סופוקלוס, אוכילוס, שקספיר, פושקין, דוסטויבסקי, איבסן,
וכדומה, נתבונן היטב אל כל אלה וראינו שהם מפוסים לקוחים
מעצם החיים והם הם אלה האנשים אשר דוק חודות להשתקעותם

האורחים.

(שיחה פילוסופית-דפונית).

כי נר אנכי שמך. (תהלים).

קרמונינו קראו לעולם שאנו חיים בו: "עולם השקר".
את האמת קוו למצא רק ב"עלמא דקשומ".
רחוקים אנחנו עתה מפיסימיות כזו. גם בשעה, שיודעים
אנו ומבירים היטב שהסכום היוצא מכל המעשים הנעשים ומכל
הדברים המדוברים הוא סוף סוף: שקר, שקר ושקר, אנו
מתביישים להביע זאת בדברים כוללים, כי אם בותרים אנו
להעמיק הקר בשרשם של הדברים ואופן התהוותם, בהרצון
העור, בהבלתי-סביר, בהקסם, בהחזון, בהאילוהי-היפה, בשחוק
העולמי, במרגדות, באדם העליון, באדם התחתון, בהתהיה
שבאדם, בהתהיה היפה, בהצער היפה וכל מיני יופי, בדקות
ובדקות מן הדקות, ברמות ובנשגבות.

ואינני אומר שנרועים אנו כזה מאבותינו: במדה שהחיים
נעשים יותר מורכבים, במדה שהידיעות נעשות יותר מורכבות
וסבוכות, במדה שהקולטורה מתרוממת ומתפנקת, במדה שהעצבים
מקבלים רשומים יותר ויותר רבים ועשירים, במדה שצרכי החיים
מתרבים ומתרכבים, אופן הספקתם נעשה קשה יותר ויותר, במדה
שמשאלות הרוח נעשות יותר תמוהות ויותר תהומיות, בה במדה
קשה להסתפק בפתגמים פשוטים וכוללים ובהבטה אחת ישרה
על העולם ומלאו, על החיים והאדם, מוכרחים אנו לחקור,
מוכרחים אנו לשאול ולחזור ולשאול. מוכרחים אנו להתבונן
מכל צד וצד ומכל נקודה ונקודה. איראפשר לנו להעלים עין
מכל פרט קטן שבקטנים. החיים קוראים בחזקה להתרגשות
ולהתבוננות תמידית ותכופה, לידי הלוקי מחשבות במחשבות
וספקות בספקות בכל עת ובכל שעה.

בחזון הנצח, הם רואים את המציאות כמו שהיא ויודעים ומכירים
הם את כל רוכבי "עולם השקר".

תמיד הם היועצים היותר חכמים והיותר אמתיים, תמיד הם
היותר מבינים לאחרית הדברים ולסבותיהם הרחוקות. כל אקר אשר
יצא מפיחם — כח היסטורי לו, כל דבר קל אשר יורק מפיחם נכואה
קטנה הוא, אשרי האיש אשר ישמע את דבריהם ואוי לו לאיש
אשר ימרה את פיהם.

ושואלים אותם דוקא על עניני ה"עולם הזה", דוקא על
מקרי יום-יום ועל מעשי יום-יום, דוקא על ענינים ינעיים וסבוכים
שביחוס בני האדם איש לרעהו וביחוס העמים השונים זה לזה,
דוקא על ענינים נשמיים ומעשים נשמיים קשים ורעים, והם
משיבים ויועצים, מלמדים ומדריכים, מנחמים ומאירים.

ואולם כיצד יתאים החזון הזה עם חזון אחר אשר תראינה
עינינו והוא חזון ה"קדושים", אשר אינם יודעים בין ימינם לשמאלם
מכל הנעשה בעולם וכשהם באים לדבר על עניני העולם נראה
שאין להם בכל אלה אף השגתו של ילד קטן.

כיצד יתאים החזון הזה עם חזון ה"בטלנים" השונים שאנו
פוגשים על כל מדרך כף-רגל, אשר לא ידעו ולא יתבוננו לכל
הנעשה בימיהם?

בכדי לברר לעצמנו את החזיונות האלה, צריכים אנו
להבדיל היטב בין אלה שהם למטה מן השכל ובין אלה שהם
למעלה מן השכל...

כל אלה ה"קדושים" וה"בטלנים" הרגילים, הם ביחס לעניני
העולם למטה מן השכל, כלומר לא באו לידי הכרת הענינים
שבמציאות, לידי הבנת סבותיהם ומסובביהם, לידי השגת הקשר
שבין חזיונות רבים ושונים אלה מאלה. אין הם מכירים את
התאוות הסוערות ואת התשוקות הגדולות; אין הם מכירים את
העונג ואת היופי, את הנעם ואת הרוך, את הפנוק ואת העדן,
את הקשט ואת ההדר; אין הם מבינים את החטא ואת קסמו,
את חזיונותיו והופעותיו, את טעביו ותנאיו; אין הם מבינים
את החיים, מפני שלא היו מימיהם; אין הם רואים את החיים,
מפני שהם שקועים בענינים הרחוקים מן החיים. הם מתרחקים
מן החיים והחיים מתרחקים מהם. וכשהם באים פתאם לחוות
דעת בעניני החיים, הם מעוררים צחוק ולעג או נעשים כלי שרת

בידי תקיפי עלמא הדין המשתמשים בתמימותם ובאהבת הנושנות
שלחם לצרכם ולהנאתם.

שונים מהם מן הקצה אל הקצה הם אותם ה"רואים"
וה"חזוים" שבסופרי-המופת שזכרנו. החזוים האלה עברו את כל
שבעת מדורי הניחנס ואת כל שבעת הרקיעים גם יחד. הכל
הם יודעים ומרגישים. את הכל תחזינה עיניהם. יודעים הם את
כל סערת החיים, את כל המית החיים, את כל חמדת החיים.
ויודעים הם עם זה הרבה דברים, שבני-חלוף לא ידעו.
וחזוים הם הרבה חזיונות, הנעלים ונשגבים על כל אשר
ישיג השכל...

וחיים הם עם בני האדם ולוקחים חלק בכל מעשי האדם
ויודעים ומרגישים הם את כל צערו.

ורואים הם את כל המעשה אשר יעשה ואת כל המקרה
אשר יקרה והם אחים לצרה!

וגנלים הם פעם כחכמים וכיועצים, פעם כמורים, פעם
כרופאים, פעם ככהנים, פעם כמטיפים ומנחמים, פעם כקוסמי
קסם ובעלי חלומות.

ויש אשר גדול הוא הכאב וקשה הוא לב בני האדם והם
עוזרים לו לחוציא דמעה...

ויש אשר יצלה בידם להביא בלבות בני האדם אמונת
ותקוה, אהבה ואהוה, שמחה וחרוה.

ויש אשר יורידו את השמים ויראו אפס קציהם לפני
האדם...

ויש אשר יספרו את חלומותיהם לבני האדם ואלה ישמעו
ויאזינו והבין לא יבינו.

"ישנם דברים, ידידי הורציוס, אשר לא ידעו חכמיכם
ומוריכם ולא חזו בתנומות עלי משכב..."

אלה הנודדים הנזכרים אינם חכמים, אינם פילוסופים,
אינם כהנים, אינם משוררים, הם בעלי טהות אחרת.
יותר נכון: הם חכמים, פילוסופים, כהנים, משוררים,
צירים גם יחד, ויתר על אלה — הם מחוננים בחוש-הראות מיותר
במינו, חוש-הראות התופס את טהותם של החיים בכלל ואת

מהותו של כל חי ונברא בפרט, את צערם של החיים בכלל ואת צערו של כל חי ונברא בפרט.

ואף גם זאת: המדה הנזכרת בהם היא מדה הרחמים, ומדת הרחמים זו שבלבם שונה היא ממדת הרחמים הרגילה וממדת הרחמים של שופנהווער.

שונה היא ממדת הרחמים של שופנהווער, לפי שאיננה מופשטת והניוונית כמוה, איננה מסתפקת כמוה בהסתכלות אסתטית וצער חרישי או בהמיה מוסיקלית של נגיד. להפך, מדה הרחמים זו שבלב היתידים הנזכרים היא כולה מוחשית ופועלת.

שונה היא גם ממדת הרחמים הרגילה, לפי שאיננה אינואיסטית כמוה, איננה נסה כמוה, איננה חפצה בהתנלות ובהתראות, בהכנעתו ובחולשתו של האדם.

מדת הרחמים זו מתבישת מעצמה והיא מתאמצת להונות את עצמה ולהגלות בפנים אחרים ולהקרא בשמות אחרים... מדת הרחמים זו מקורה בהסתכלות בהירה מאד בתוך תוכם של החיים, ברנש השתתפות מיוחד, בהרנשה חיה של העון הכללי, בהרנשת הבושת וההרפה של הכעור.

נעזוב נא את התמונות הנשנבות של ה"חיים" וה"רואים" בחיוניות המירוס, אסכילוס, סופוקלוס: נשנבות הן יותר מדאי, יפות הן יותר מדאי. נעזוב נא את המנבאים השונים שבחיוניות שקספיר: עמוקים הם יותר מדאי. נעזוב את המיסטיקים השונים: קדושים הם יותר מדאי. ואולם שום נשים לב לשני חיוניות מובנים ומושגים לכל בן-דורנו, הלא הם: הוקן וסימיה של דוסטויבסקי ולוקה של גורקי.

ראו והתבוננו באלה הוקנים הנזירים וסימיה על-פי דרכו ולוקה על-פי דרכו, התבוננו בחייהם, בדבריהם ובחנהגתם, עד כמה הם מבינים את החיים ואת המציאות המרה, עד כמה הם הם בעצמם קרובים אל החיים ומשתתפים בחיים, עד כמה הם יודעים את ענין של כל חי, עד כמה הם עמלים להמעיט את מדה הצער, עד כמה הם נתונים כלם לענינים היותר קטנים של אחיהם האומללים, ועוד גם זאת: עד כמה חיים הם בעתות ידועות בעולמות אחרים וחיים חיוניות אחרים וסימיה לפי דרכו ולוקה לפי דרכו) והם מבינים על החיים המציאותיים כעל מעבר, בעל אורח, הם נודדי-נצח, באים מאיזה עולם ושבים לאיזה עולם.

נפש האדם באה לעולם, כדי שתהא אהבתה פועלת" אומר וסימיה.

נפשו מרגשת את עצמה כבאה מעולם אחר ופה צריכה היא לזרוע את האור, אשר לקחה אתה ממרומים...

מי מוכשר להבין יותר מכל את המציאות? הנה אימר: מי שמרבה לחיות, לחשוב ולהרגיש יותר מכל. מעתה נראה נא מי הם האנשים היותר קרובים למפוס האמור.

אומר אתה: בני ההמון. איש ההמון הנתון בעצם החיים החומים והרועשים, איש אשר עליו יעברו כל ההרפתקאות והוא לחם ילחם עמן, איש אשר יחמוד את החיים בחסדה פשוטה ומבעית, יתאוס, יאהבם, שואף לאריכותם, מתנודד לזכר המות, מלא כעס ורונו, מקבל כל חצי המקרים, נתון בתוך השוק, רודף וגרדף, רוחף ונדהף, רומס ונרמס, אומר אתה: זה, אך זה יודע את המציאות.

לאט לך, אדוני! האיש הזה יש לו רק הרגשות מכולכלות ומותרות אלו את אלו, את המציאות איננו יודע, מפני שאיננו חושב. איננו חושב, מפני שאין לו כל עת לחשוב ולהתבונן. חושב הוא כרגע — ובאה מערת החיים ונשאה אותו...

אומר אתה: המלומד. לא, אדוני! המלומד יודע היטב רק מקצוע אחד, שהוא מומחה לו: את שאר המקצועות איננו יודע או יודע אותם רק ידיעה שמחית. אף גם מי שהוא יודע הכל, כהומבולדט, יודע רק במדה שמרשזת לו המיסודות המדעיות שלו לדעת. יודע הוא רק מה שאפשר לבחון על-פי חוש, על-פי נסיון ועל-פי מחקר מדויק בתכלית הדיוק.

והעיקר: ההשתקעות הנצחית בספרים ורק בספרים מרחקת מהכרת מן החיים ומן הבנת החיים. המלומד דורש את העולם כלו כמין חומר מת. אותו הורם השומף ונושא, עוקר וסוער, אליו לא יגיע. אין הוא תופס את שלל צבעי החיים, אין הוא שומע את המיתם, את לחשם ואת רחשם, אין הוא מרגיש את החליפות והתמורות שבכל רגע ורגע. הוא יודע את הכל רק לאחר שכבר נעשה, הוא יודע את העובדות, ואולם אין הוא יודע את המתרחש ומתהווה בכל רגע ורגע. יודע הוא רק

את העובדה שהדברים מתהווים ומשתנים, ואולם קשה לו לתפוס אותם בעצם רגע ההתהוות, בעצם רגע השנוי. קשה לו לתפוס מה שלא קבל עדיין צורה מוגבלת ומוחשית: זאת אפשר רק להרגיש. והמלומד, אף במקום שמרגיש הוא, אין הוא מאמין להרגשתו.

ואף גם זאת: המלומד איננו חושב הרבה, אם תחת השם "מחשבה" נבין פרוצס יצירתי, פרוצס תמידי שאיננו פוסק אף רגע. בריאת עולמות וחורבנם.

נשמענא מה בפי היותר מעולה שבמפוס המלומדים, דריון. הרגיני רק כמכונה המוציאה תוצאות מתוך שדרות ידועות של פקמים אמר דריון על עצמו.

וגדול היה דריון, שהיה יודע, למצער, להוציא תוצאות כוללות ועולמות מתוך השדרות של העובדות. המלומדים הרגילים יודעים רק את העובדות עצמן...

ואולם אף באופן הנבזה, בזה של דריון, כלום יש בזה כח יצירתי במובן האמיתי של המלה הזאת? כלום יש בזה כח נובע, מעין שאיננו פוסק? כלום יש בזה צער המחשבה והמרגדה של המחשבה? כלום יש בזה חדוש עיקרי ויצירתי יש מאין?

אומר אתה: הפילוסוף. הפילוסוף כבר תופס ומשיג יותר מן המלומד; ואולם כל פילוסוף, כפי שאנו רגילים להבין תחת השם הזה, יש לו שיטה. ממציא הוא לעצמו איזו שיטה או בוחר לעצמו איזו שיטה ומכנים לתוכה כל מה שאפשר להכניס. יודע הוא סוף סוף רק מה שיכנס לתוך אותה השיטה. את היותר לא ידע ולא יחפוץ לדעת.

והחיים הם, אחרי כל החקירות והאמונות, שעשועים של היוצר ואיראפשר לקצור לפי המטה הסדומית של השיטה...

אומר אתה: הציר או המשורר. אלה האחרונים יוצרים ובוראים הם. משיגים הם את החיים הרבה יותר מאשר ישיג המלומד או גם הפילוסוף.

ואולם גם באלה האחרונים הרבה חלופי מדרגות: לחלק גדול מהם ישנו רק כתיחהקוי גדול מאד, שעל־ידו הם מחקים את היצירות הגדולות; לחלק גדול מהם ישנם רק ציורים ידועים ומוגבלים, והיוצא מחוג הציורים ההם הממלאים את נפשותיהם תמיד אין ידוע להם כלל. וחלק מהם בורא חדשות בכל רגע ורגע, ואולם הכל רק בתמונות הבאות לכלל ציור, ואינן באות

לכלל חברה. בכל אופן אין החברה ברורה כל צרכה. דויסמובסקי, למשל, יצר את רסקולניקוב ואת קרמזוב, וכשבא להביע מה שבוות הור על השמותים של הסלביאנופילים וכדומה,

ישנם אמנם אמנים צלחים הכחוננים בכל כנתה, אבל אלה הנולדים בנשיקת פי היוצר מעטים מאד מאד ואיראפשר לחשבם לסוג הרגיל של משוררים וצירים, הם אינם מאלה המעטים ששתלם הקב"ה בכל דור ודור, אלא מאלה הנולדים בדורות רחוקים ובתקופות רחוקות.

לפיכך אני אומר, שההבנה הישרה של המציאות היא מלכות אלה ה"חיים" ו"הרואים", שעליהם דברתי למעלה. אנכי קורא להם בשם "אורחים".

הם האנשים היותר מרבים לחשוב ולהרגיש. הם החיים יותר, הסובלים יותר, ועם זה גם חושבים ומבינים יותר.

אין בהם אף שמץ ממדת העקשות ואין הם מתבישים לאמר לעצמם ולאחרים: טעיתי. אין הם באים בגדולות, אין הם בונים שימות, אין הם מקימים מצבות לרוחם, אין הם אוסרים לאדם: החיים והמות בידינו. אין הם שואפים לממשלה, אין הם שואפים לכבוד. אכן יש גאון בלבם, אבל דבר אין לגאון זה ול"גאוח" הרגילה. זהו גאון ממין אחר לגמרי, זהו גאון של אדם הפשי.

יודעים הם את כל עומק הרע, יודעים הם, שאין להסירו, יודעים הם גם, שאותו הרע מתגבר מרגע לרגע; ואולם עד כמה שהחב בידם הם מתאמצים למעטו, לרככו.

הם מתאמצים לרפא, לנחם, לפים, לרצות, לקרב, להאיר, להחם.

הם עושים את שלהם והולכים לדרכם.

עושים את שלהם ושוקעים בתהום הנצח.